UNIVERSITÄTS
BIBLIOTHEK
WUPPERTAL

BERGISCHE
UNIVERSITÄT
WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Demosthenis Et Aeschinis, Principum Græciæ Oratorum Opera

Demosthenes

Aureliae Allobrogum, 1607

In Stephanum testem II

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-1565

Visual Library

σύρος, ἢ μάνης, ἢ τίς ἕκαστος ἐκείνων, ὁ δὲ φορμίων· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τὸ αὐτό. δοῦλοι μὲν ἐκεῖνοι. δοῦλος δ' οὗτος ἦν, δεσπόται δ' ὑμεῖς· δεσπότης δ' ἦν ἐγώ. ἣν τοίνυν ὑμῶν ἂν ἕκαστος δίκην ἀξιώσειε λαβεῖν, ταύτην νομίζετε κἀμοὶ προσήκειν νῦν. καὶ τὸν ἀφῃρημένον τῷ μαρτυρῆσαι τὰ ψευδῆ, καὶ ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ ὑπὲρ τῶν ὅρκων οὓς ὀμωμοκότες δικάζετε, τιμωρήσασθε. καὶ παράδειγμα ποιήσατε τοῖς ἄλλοις, μνημονεύοντες ἅπαντα ὅσα ἀκηκόατε ἡμῶν. καὶ φυλάττοντες, ἐὰν παράγειν ἐπιχειρῶσιν ὑμᾶς πρὸς ἕκαστον ἀπαντῆτε, ἐὰν μὴ φάσιν ἅπαντα μεμαρτυρηκέναι. τί οὖν ἐν τῷ γραμματείῳ γέγραπται; τί οὖν οὐ τότ' ἀπηλείφου; τί οὖν ἡ παρὰ τοῖς ἄρχουσιν ἀντιγραφή;* ἐὰν μεμαρτυρηκέναι τὸν μὲν ἐπιτροπεῦσαι κατὰ διαθήκας. τὸν δ' ἐπιτροπεῦσαι, τὸν δ' ἔχειν ποίας; ἐν αἷς τί γέγραπται; ταῦτ' ἐρωτᾶτε. ἃ γὰρ οὗτοι μεμαρτυρήκασιν, οὐδεὶς ἐκείνων προσμεμαρτύρηκεν. ἐὰν δ' ὀδύρωνται, τὸν πεπονθότα ἐλεεινότερον τῶν δωσόντων δίκην ἡγεῖσθε. ταῦτα γὰρ ἂν ποιῆτε, ἐμοί τε βοηθήσετε, καὶ τούτους τῆς ἄγαν κολακείας ἐπισχήσετε, καὶ αὐτοὶ τὰ εὔορκα ἔσεσθε ἐψηφισμένοι.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΣΤΕφάνου ψευδομαρτυριῶν δευτέρου λόγου.

Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ τῶν ἔμπροσθεν τινὰ ἐπικατασκευάζεται, καὶ ἕτερα προστίθεται, εἰ καὶ παράνομοι αἱ διαθῆκαι.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΚΑΤΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΨΕΥΔΟΜΑΡΤΥΡΙΩΝ Β΄.

Ὅτι μὲν οὐκ ἀπορήσειν ἔμελλε στέφανος οὑτοσὶ ὅ,τι ἀπολογήσεται περὶ τῆς μαρτυρίας, φάσκων τῷ λόγῳ, ὡς οὐ πάντα μεμαρτύρηκε τὰ ἐν τῷ γραμματείῳ γεγραμμένα, καὶ ἐξαπατήσειν ὑμᾶς, καὶ αὐτὸς σχεδόν τι ὑπενόουν, ὦ ἄνδρες δικασταί. πανοῦργος τε γάρ ἐστι, καὶ οἱ γράφοντες, καὶ οἱ συμβουλεύοντες ὑπὲρ φορμίωνος πολλοί. ἅμα τ' εἰκός ἐστι, τοὺς ἐγχειροῦντας τὰ ψευδῆ μαρτυρεῖν, καὶ τὴν ἀπολογίαν εὐθέως ὑπὲρ αὐτῶν μελετᾶν. ὅτι δ' ἐν τοσούτῳ λόγῳ οὐδαμοῦ μάρτυρας παρέσχετο ὑμῖν, ὡς ἢ διατιθεμένῳ τῷ πατρὶ τῷ ἐμῷ παρεγένοντο αὐτοὶ ταύτην τὴν διαθήκην, ὥστ' εἰδέναι ταῦτα ὅτι ἀντίγραφά ἐστιν ὧν ὁ πατήρ μου διέθετο, ἢ ἀνοιχθὲν εἶδε τὸ γραμματεῖον, ὅ φασι διαθέμενον ἐκεῖνον καταλιπεῖν, ταῦτα συμμέμνησθέ μοι. ἀλλὰ μὴν ὁπότε μεμαρτύρηκεν ἀντίγραφα εἶναι τῆς διαθήκης τῆς πασίωνος τὰ ἐν τῷ γραμματείῳ γεγραμμένα, τὰς διαθήκας μὴ ἔχων ἐπιδεῖξαι, μήθ' ὡς ὁ πατὴρ διέθετο ἰδών, μήθ' ὡς αὐτὸς οἶδε, παραγενόμενος αὐταῖς διατιθεμένῳ τῷ πατρί, πῶς οὐ φανερῶς ἐξελέγχεται τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκώς; εἰ τοίνυν πρόκλησιν φησὶ μεμαρτυρηκέναι, καὶ μὴ μαρτυρίαν, οὐκ ἀληθῆ λέγει. ἅπαντα γὰρ ὅσα παρέχονται εἰς τὸ δικαστήριον, προκαλούμενοι ἀλλήλους οἱ ἀντίδικοι, διὰ μαρτυρίας παρέχονται. οὐ γὰρ ἂν εἰδεῖηθ' ὑμεῖς εἴτ' ἐστὶν ἀληθῆ, εἴτε ψευδῆ, ἃ φασὶν ἑκάτεροι, εἰ μή τις καὶ τοὺς μάρτυρας παρέχοιτο. ὅταν δὲ παράσχωνται, τούτοις πιστεύοντες ὑποδίκοις οὖσι, ψηφίζεσθε ἐκ τῶν λεγομένων καὶ μαρτυρουμένων, ἃ ἂν ὑμῖν δοκῇ δίκαια εἶναι. βούλομαι τοίνυν καὶ τὴν μαρτυρίαν ἐξελέγξαι, ὅτι οὐ πρόκλησίς ἐστι, καὶ ὡς ἔδει μαρτυρεῖν αὐτούς, εἴπερ ἐγίγνετο ἡ πρόκλησις, ὡς οὐκ ἐγίγνετο.

A enim id ſpectandum eſt, Syrus ne an Manes, aut quiſnam ſit eorum quilibet, iſte aūt Phormio ſit: res eſt eadem ſerui & iſti ſunt, ſeruus & iſte fuit: vos aūt domini, dominus & ego fui. Quas igitur pœnas vnuſquiſq. veſtrûm ſumēdas exiſtimaret: eas & mihi nūc ſumēdas exiſtimate: & eum, qui me falſo teſtimonio ſpoliauit, ad cōſeruādas leges, & iuſiurādū, quo adacti ſedetis, vlciſcimini, & exēplū in eo ſtatuite cæteris: recordātes corū omniū quæ à nobis audiuiſtis, & cauētes, ſicubi vos ſeducere inſtituerint: ſingulatim eis occurrentes, ſi ſe nō omnia teſtatos eſſe dixerint: cur igitur in tabella ſcriptum eſt? cur igitur tum non delebas? quæ igitur illa eſt apud prætores litis cōteſtatio? Si ali° ſe fuiſſe dixit ſub tutela ex teſtamēto, alius geſſiſſe tutelam, alius habere teſtamētum, quale? in quo quid ſcriptum eſt? hæc quæritote. Nā quæ iſti teſtati ſūt, ea nemo è cæteris ſuo teſtimonio cōfirmauit. Sin lamētabuntur: eū qui malū accepit, miſerabiliorē iis, qui pœnas daturi ſūt, putatote. Quæ ſi facietis: & me
B iuuabitis: & nimiā iſtorum aſsētationē cohercebitis: & ipſi ea quæ iuriſiurādi religio poſtulat, decernetis.

ARGVMENTVM ORATIONIS IN Stephanum teſtem ſecundæ.

In hac oratione, & quædam è ſuperioribus firmius muniuntur, & alia noua inſeruntur: vt, an & teſtamentum ſit cōtra leges factum.

DEMOSTHENIS IN STEPHANVM TESTEM, ORATIO ſecunda, Hieronymo VVolfio interprete.

Non defuturam eſse Stephano defenſionem de teſtimonio, ac fore, vt verbis vos circumduceret, ſe non omnia in tabella perſcripta dixiſse, aſserendo, vóſq. decipiendo: & ipſe ferè ſuſpicabar, Iudices. Nam & vafer eſt: & Defenſionē Stephani nihil ad rē facere.
C qui Phormioni ſcriptas orationes & conſilia ſuggerant, multi ſunt: ſimul etiam probabile eſt, eos qui mentiri pro teſtimonio inſtituant: etiam mendaciorum defenſionem ſtatim meditari. Quòd autem in tam prolixa oratione, nuſquam vobis teſtes produxit, ſe vſquam ipſum adfuiſse patri meo id teſtamentum facienti: vt ſcire poſset, exemplum eius teſtamēti id eſse, quod pater meus fecerit: aut apertas vidiſſe tabulas, quas pater pro teſtamento reliquerit: hæc quæſo vos, vt vnà mecum memoriæ mandetis. Verū, quando teſtatus eſt, exemplum eſse teſtamenti Paſionis ea, quæ tabulis inſcripta fuerint, cum oſtendere non poſſit, vel teſtamentum feciſse patrem noſtrum, vel ſe interfuiſse, teſtamentum faciente patre, & vidiſse: nónne apertè cōuincitur falſi teſtimonij? Quòd ſi prouocationē eſse dicit, non teſtimoniū: haud vera prædicat. Quicquid enim in iudicium afferunt in mutua prouocatione aduerſarij: per teſtimoniū afferūt. Neque n. vobis liquere poſset, vera ne eſsent an falſa, quæ vtriq. diceret: niſi quis etiā teſtes adhiberet. iis verò adhibitis, illis credētes, vt qui reddēdis rationib. obnoxij ſint: tū ex his quę à reis, tū ex his quæ à teſtib. dicūtur, ea ſtatuitis & decernitis, quę vobis iuſta eſse videantur. Argumētis aūt oſtendam & teſtimonium eſse, non prouocationē: & quemadmodū oportuiſset teſtificari ſi facta fuiſset, ꝓuocatio, ſicut facta nō eſt.

Testatur se adfuisse apud arbitrum Tisiam, cū prouocaret Phormio Apollodorū, vt aperiret tabulas, quas exhibebat Amphias Cephisophontis affinis: Apollodorū aūt eas aperire noluisse: si sic testificati essent, vera esse testificati viderentur. exemplum aūt esse testamēti Pasionis, ea quæ tabulis, quas Phormio exhibuerit, inscripta fuerint, testari: cū nec adfuerint ei testamentum facienti, neq. sciant, an testamentum fecerit: nónne vobis videtur manifestæ esse impudentiæ? At si dicit, se Phormione affirmante, credere ea vera esse: eiusdē viri est & credere illi ea affirmanti, & parēre, dicere iubenti testimonium. Leges aūt non ita loquuntur: sed quæ norit aliquis, & quib. gerēdis interfuerit, ea testari iubēt, atq. tabulis inscribere: vt nec adimere liceat quicquā, nec addere iis quæ scripta fuerint. Rē verò è viuente auditā, testari non sinunt, sed è defuncto.* De rebus item quibus interesse non potueris, & quæ peregrè gestæ sunt, dictū aliena fide testimoniū, inscribendum est tabulis: eadémque actione & ipsū testimonium, & aliena fide dictum testimonium in iudicium adducendum est, simul, vt si in se receperit is qui dixit ipse testimonium, ille obnoxius sit falsi testimonij, sin in se non receperit: ij qui aliena fide testimoniū dixerunt. Sed Stephanus cum neq. sciat an pater noster testamentum reliquerit: neq. vnquam adhibitus fuerit, cùm pater noster testamentum faceret, sed è Phormione audierit: rem auditam est testatus, eámque falsam, contra legem. Quæ vt vera esse constet, ipsa vobis lex recitabitur.

Non si affirmet Phormio esse verū, qui in sua causa testis esse non possit.

LEX.

Rem auditam è mortuo testari liceat. testimonium item aliena fide dicere de re extra Atticā gesta, & cui interesse non potueris. Ostendam aūt vobis, eum etiā contra aliam legem esse testificatum, vt sciatis Phormionem, vt qui magnarum iniuriarum defensionem non haberet, prouocationis prætextu & specie esse vsum: reipsa verò ipsum sibi dixisse testimonium, subornatis istis, per quos & iudices decepti sunt, quasi illi vera testificarentur, & ego relicta à patre pecunia sum spoliatus, nec pœnas de factis mihi iniuriis possum sumere. Ipsum enim sibi esse testem, leges sinunt neminem, nec in publicis; nec in priuatis causis, nec in rationibus referendis. Phormio verò ipse sibi testis fuit, cum isti dicant, se ex illo audita testificatos esse hæc. Vt autem vos rem certò cognoscatis, ipsam mihi legem recita.

LEX.

Aduersarij necessariò alter alterius interrogatis respondeant, nō testificētur. Proinde considerate legem hanc, quæ falso testimonio obnoxios esse iubet: idq. ob illud ipsum, quod testificentur contra legem.

LEX.

Teneatur etiam falsi testimonij is, qui testificatus est, ob hoc ipsum quod contra legem testificatur: & is qui eum producit, eodem modo. Iam & è tabulis intelligi potest, in quibus scriptum est testimoniū, eum hæc falsò esse testificatum. Nam & candidatæ sunt, & domi concinnatæ. Conuenit aūt iis, qui *res factas testificantur, confecta testimonia domo afferre. Eos verò qui de prouocationib. testificantur, cū fortuitò asti terunt, ceratis inscribere testimonium: vt, si quid adscribere vel delere voluerint, facilè possint. Proinde hæc omnia ostendunt, eum falsa esse testificatum, & contra legem. Volo autem vobis & hoc ipsum ostendere, neq. vllum fecisse testamentum patrem nostrū

A μαρτυροῦσι παρεῖναι πρὸς τῷ διαιτητῇ Τισίᾳ, ὅτε προὐκαλεῖτο Φορμίων Ἀπολλόδωρον ἀνοίγειν τὸ γραμματεῖον ὃ παρεῖχεν * Ἀμφίας ὁ Κηφισοφῶντος κηδεστής, Ἀπολλόδωρον δ' οὐκ ἐθέλειν ἀνοίγειν. οὗτοι μὲν ἂν μαρτυροῦντες, ἐδόκουν ἀληθῆ μαρτυρεῖν. ἀντίγραφα δὲ τῆς διαθήκης τῆς Πασίωνος μαρτυρεῖν εἶναι τὰ ἐν τῷ γραμματείῳ, ἃ παρείχετο Φορμίων, μήτε παραγενομένους ἐκείνῳ διατιθεμένῳ μήτ' εἰδότας εἰ διέθετο· πῶς οὐ περιφανὴς ἀναισχυντία δοκεῖ ὑμῖν εἶναι; ἀλλὰ νὴ Δί' εἰ φησὶ Φορμίωνος λέγοντος πιστεύειν ταῦτ' ἀληθῆ εἶναι· τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός ἐστι πιστεύειν τε λέγοντι τούτῳ ταῦτα, καὶ κελεύοντι μαρτυρεῖν. οἱ δέ γε νόμοι, οὐ ταῦτα λέγουσιν. ἀλλ' ἃ ἂν εἰδῇ τις, καὶ οἷς ἂν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελεύουσιν, ἐν γραμματείῳ γεγραμμένα. ἵνα μήτ' ἀφελεῖν ἐξῇ μηδὲν, μήτε προσθεῖναι τοῖς γεγραμμένοις. ἀκοὴν δ' οὐκ ἐῶσι ζῶντος μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τεθνεῶτος.
B τῶν δὲ ἀδυνάτων καὶ ὑπερορίων ἐκμαρτυρίαν γεγραμμένην ἐν τῷ γραμματείῳ, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐπισκήψεως τήν τε μαρτυρίαν καὶ ἐκμαρτυρίαν ἀγωνίζεσθαι ἅμα, ἵν' ἐὰν μὲν ἀναδέχηται ὁ ἐκμαρτυρήσας, ἐκεῖνος ὑπόδικος ᾖ τῶν ψευδομαρτυριῶν· ἐὰν δὲ μὴ ἀναδέχηται, οἱ ἐκμαρτυρήσαντες τὴν μαρτυρίαν. Στέφανος τοίνυν οὑτοσὶ οὔτ' εἰδὼς διαθήκας καταλιπόντα τὸν πατέρα ἡμῶν, οὔτε παραγενόμενος πώποτε διατιθεμένῳ τῷ πατρὶ ἡμῶν. ἀκούσας δὲ Φορμίωνος, μεμαρτύρηκεν ἀκοὴν, τὰ ψευδῆ τε καὶ παρὰ τὸν νόμον. καὶ ταῦτ' ὅτι ἀληθῆ λέγω, αὐτὸν ὑμῖν τὸν νόμον ἀναγνώσεται.

Νόμος.

Ἀκοὴν εἶναι μαρτυρεῖν τεθνεῶτος· ἐκμαρτυρίαν δὲ ὑπερορίου καὶ ἀδυνάτου. Ὡς τοίνυν καὶ παρ' ἕτερον νόμον μεμαρτύρηκεν, ἐπιδεῖξαι ὑμῖν βούλομαι· ἵνα εἰδῆτε, ὅτι μεγάλων ἀδικημάτων οὐκ ἔχων καταφυγὴν ὁ Φορμίων πρόφασιν λαβὼν λόγῳ τὴν πρόκλησιν ἔργῳ αὐτὸς αὑτῷ μεμαρτύρηκε· προστησάμενος τούτους, δι' ὧν οἱ μὲν δικασταὶ ἐξηπατήθησαν, ὡς ἀληθῆ τούτων μαρτυρούντων.
C ἐγὼ δ' ἀπεστερήθην ὧν ὁ πατήρ μοι κατέλιπε χρημάτων, καὶ τοῦ δίκην λαβεῖν περὶ ὧν ἀδικοῦμαι. μαρτυρεῖν γὰρ οἱ νόμοι οὐκ ἐῶσιν αὐτὸν αὑτῷ, οὔτ' ἐπὶ ταῖς γραφαῖς, οὔτ' ἐπὶ ταῖς δίκαις, οὔτ' ἐν ταῖς εὐθύναις. ὁ τοίνυν Φορμίων αὐτὸς αὑτῷ μεμαρτύρηκεν. ὁπότε φασὶν οὗτοι ἀκούσαντες ἐκείνου ταῦτα μεμαρτυρηκέναι. ἵνα δ' εἰδῆτε ἀκριβῶς, αὐτὸν τὸν νόμον μοι ἀνάγνωθι.

Νόμος.

Τοῖν ἀντιδίκοιν ἐπάναγκες εἶναι ἀποκρίνασθαι ἀλλήλοις τὸ ἐρωτώμενον, μαρτυρεῖν δὲ μή.* σκέψασθε τοίνυν τουτονὶ τὸν νόμον, ὃς κελεύει ὑποδίκους εἶναι τῶν ψευδομαρτυριῶν, καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι μαρτυρεῖ παρὰ τὸν νόμον.

Νόμος.

Ἔστω δὲ καὶ ὑπόδικος τῶν ψευδομαρτυριῶν ὁ μαρτυρήσας, αὐτοῦ τούτου, ὅτι μαρτυρεῖ παρὰ τὸν νόμον. καὶ ὁ προβαλλόμενος κατὰ ταῦτα. ἔτι τοίνυν κἀκ τοῦ γραμματείου γνοίη τις, ἐν ᾧ ἡ μαρτυρία γέγραπται, ὅτι τὰ ψευδῆ μεμαρτύρηκε. λελευκωμένον τε γάρ ἐστι, καὶ οἴκοθεν κατεσκευασμένον, καίτοι τοὺς μὲν τὰ πεπραγμένα μαρτυροῦντας προσήκει οἴκοθεν τὰς μαρτυρίας κατεσκευασμένας μαρτυρεῖν· τοὺς δὲ τὰς προκλήσεις μαρτυροῦντας τοὺς ἀπὸ ταὐτομάτου * προσστάντας, καὶ ἐν μάλθῃ γεγραμμένης τὴν μαρτυρίαν. ἵνα εἴ τι προσγράψαι ἢ ἀπαλεῖψαι βούληθῇ, ῥᾴδιον ᾖ. οὐκοῦν καὶ μὲν ταῦτα πάντα ἐξελέγχεται τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκὼς, καὶ παρὰ τὸν νόμον. βούλομαι δ' ὑμῖν καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐπιδεῖξαι, ὡς οὔτε διέθετο ὁ πατὴρ ἡμῶν διαθήκην οὐδ'

οὔθ' οἱ νόμοι ἐῶσιν. εἰ γάρ τις ἔροιτο ὑμᾶς καθ' ὁποίους νόμους δεῖ πολιτεύεσθαι ἡμᾶς, δῆλον ὅτι ἀποκρίναισθ' ἄν, κατὰ τοὺς κειμένους. ἀλλὰ μὴν, οἵ γε νόμοι ἀπαγορεύουσι, μηδὲ νόμον ἐπ' ἀνδρὶ ἐξεῖναι θεῖναι, ἂν μὴ τὸν αὐτὸν ἐφ' ἅπασιν Ἀθηναίοις, οὐκοῦν ὁ μὲν νόμος οὑτοσὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις πολιτεύεσθαι ἡμᾶς κελεύει, καὶ οὐκ ἄλλοις. ὁ δὲ πατὴρ ἐτελεύτησεν ἐπὶ Δυσνικήτου ἄρχοντος. ὁ δὲ Φορμίων Ἀθηναῖος ἐγένετο, ἐπὶ Νικοδήμου ἄρχοντος, δεκάτῳ ἔτει ὕστερον, ἢ ὁ πατὴρ ἡμῶν ἀπέθανε. πῶς ἂν οὖν, μὴ εἰδὼς ὁ πατὴρ αὐτὸν Ἀθηναῖον ἐσόμενον, ἔδωκεν ἂν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ προσεπηλάκισε μὲν ἂν ἡμᾶς, κατεφρόνησε δ' ἂν τῆς δωρεᾶς ἧς παρ' ὑμῶν ἔλαβε, παρεῖδε δ' ἂν καὶ τοὺς νόμους; πότερα δὲ κάλλιον ἦν αὐτῷ ζῶντι πρᾶξαι ταῦτα, εἴπερ ἐβούλετο, ἢ ἀποθανόντα διαθήκας καταλιπεῖν, ἃς οὐ κύριος ἦν; ἀλλὰ μὴν αὐτῶν τῶν νόμων ἀκούσαντες γνώσεσθε, ὡς οὐ κύριος ἦν διαθέσθαι. λέγε τὸν νόμον.

Νόμος.

Οσοι * μὴ ἐπεποίηντο, ὥστε μήτε ἀπειπεῖν, μήτ' ἐπιδικάσασθαι, ὅτε Σόλων εἰσῄει τὴν ἀρχήν, τὰ ἑαυτοῦ διαθέσθαι εἶναι, ὅπως ἂν ἐθέλῃ, ἂν μὴ παῖδες ὦσι γνήσιοι ἄρρενες, ἂν μὴ μανιῶν, ἢ γήρως, ἢ φαρμάκων, ἢ νόσου ἕνεκεν, ἢ γυναικὶ πειθόμενος, * ὑπὸ τούτων τοῦ παρανόμων, ἢ ὑπ' ἀνάγκης, ἢ ὑπὸ δεσμοῦ καταληφθείς.

Τοῦ μὲν νόμου τοίνυν ἀκηκόατε, ὃς οὐκ ἐᾷ διαθήκας διαθέσθαι, ἐὰν παῖδες ὦσι γνήσιοι. οὗτοι δέ φασι ταῦτα διαθέσθαι τὸν πατέρα. ὡς δὲ παρεγένοντο, οὐκ ἔχουσιν ἐπιδεῖξαι. ἄξιον δὲ καὶ τοῦτο ἐνθυμηθῆναι, ὅτι ὅσοι μὴ ἐπεποίηντο, ἀλλ' ἦσαν πεφυκότες γνήσιοι, τούτοις ὁ νόμος δίδωσιν, ἐὰν ἄπαιδες ὦσι, διαθέσθαι τὰ ἑαυτῶν. ὁ τοίνυν πατὴρ ἡμῶν ἐπεποίητο ὑπὸ τοῦ δήμου πολίτης. ὥστε οὐδὲ κατὰ τοῦτο ἐξῆν αὐτῷ διαθέσθαι διαθήκην· ἄλλως τε καὶ περὶ τῆς γυναικὸς, ἧς οὔτε κύριος ἐκ τῶν νόμων ἦν παῖδές τε ἦσαν αὐτῷ. σκέψασθε δὲ, καὶ διότι οὐδ' ἂν ἄπαις τις ᾖ, κύριός ἐστι τὰ αὑτοῦ διαθέσθαι, ἐὰν μὴ εὖ φρονῇ. νοσοῦντα δὲ, ἢ φαρμακῶντα, ἢ γυναικὶ πειθόμενον, ἢ ὑπὸ γήρως, ἢ ὑπὸ μανιῶν, ἢ ὑπὸ ἀνάγκης τινὸς καταληφθέντα, ἄκυρον κελεύουσιν εἶναι οἱ νόμοι. σκοπεῖτε δὲ εἰ δοκοῦσιν ὑμῖν εὖ φρονοῦντος ἀνδρὸς εἶναι, διαθήκας ἅς φασι διαθέσθαι οὗτοι τὸν πατέρα μὴ πρός. ἄλλο δὲ παράδειγμα σκέψασθε, ἢ πρὸς τὴν μίσθωσιν, εἰ δοκεῖ ὑμῖν ἀκόλουθον εἶναι, * τῷ τὴν τέχνην μὴ ἐξουσίαν δόντι ἐν τῷ αὐτῷ ὑμῖν ἐργάζεσθαι, τούτῳ τὴν γυναῖκα δοῦναι τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τῶν παίδων ἐᾶσαι κοινωνὸν * αὐτῷ γενέσθαι. καὶ μὴ θαυμάζετε, εἰ τἆλλα σκευωρουμένους αὐτοὺς, τὰ ἐν τῇ μισθώσει, τοῦτο παρέλαθεν. ἴσως μὲν γὰρ οὐδὲ προσεῖχον ἄλλῳ οὐδενὶ, ἢ τῷ τὰ χρήματα ἀποστερῆσαι, καὶ τῷ προσοφείλοντα τὸν πατέρα ἐγγράψαι. εἶτα οὐδὲ ἐδόκουν ἐμὲ οὕτω δεινὸν ἔσεσθαι, ὥστε ταῦτα ἀκριβῶς ἐξετάσαι. σκέψασθε τοίνυν καὶ τοὺς νόμους, παρ' ὧν κελεύουσι τὰς ἐγγύας ποιεῖσθαι, ἵν' εἰδῆτε καὶ ἐκ τούτων, ὡς κατεσκευασμένης διαθήκης ψευδὴς μάρτυς γέγονε Στέφανος οὑτοσί. λέγε.

Νόμος.

Ην ἂν ἐγγυήσῃ ἐπὶ δικαίοις δάμαρτα εἶναι ἢ πατὴρ, ἢ ἀδελφὸς ὁμοπάτωρ, ἢ πάππος ὁ πρὸς πατρὸς, ἐκ ταύτης εἶναι παῖδας γνησίους, ἐὰν δὲ μηδεὶς ᾖ τούτων, ἐὰν μὲν ἐπίκληρός τις ᾖ, τὸν κύριον ἔχειν. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ, ὅτῳ ἂν ἐπιτρέψῃ, τοῦτον κύριον εἶναι. Οὗτος μὲν τοίνυν ὁ νόμος οὓς ἐποίησε κυρίους εἶναι, ἀκηκόατε. ὅτι δ' οὐδεὶς ἦν τούτων τῇ μητρὶ, οἱ ἀντίδικοί μοι αὐτοὶ μεμαρτυρήκασιν. εἰ γὰρ ἦν, παρείχοντ' ἄν, ἢ μάρτυρας μὲν ψευδεῖς οἴεσθ' ἂν παρασχέσθαι, καὶ διαθήκας οὐκ οὔσας, ἀδελφὸν δὲ,

A neque leges id permittere. Si quis enim vos roget, quibus legibus nobis in ciuitate viuendũ sit: receptis, satis scio, respondebitis. leges autem vetant, legem ferre de vno viro, nisi eadem feratur de vniuersis Atheniensibus. hæc igitur lex iisdem viuere legibus nos iubet, non alios aliis. Pater auté obiit Dysniceto prætore: Phormio Atheniẽsis factus est, Nicodemo prætore decimo pòst anno quàm pater noster obiit. Qui igitur pater, ignorans eum fore Atheniensem: & vxorem ei suam dedisset, & nobis contumeliosè insultasset, & beneficium à vobis acceptum contempsisset, & leges etiam despexisset? Vtrum verò honestius ei fuisset, viuenti hæc facere, si voluisset: an defuncto testamentũ relinquere, cuius factionem nõ habebat? Sed ipsis legibus auditis, cognoscetis, eum condendi testamenti ius non habuisse, (Pasionem nec fecisse testamentum: nec testamenti factionem habuisse: & quod ab eo factum dicatur, nõ videri sani esse hominis.)

LEX.

Quicunque non asciti fuerant, vt neque renunciari eis, nec lege in eos agi liceret, cùm Solon magistratum iniret, eis sua legare suo arbitratu liceat: nisi B liberos germanos mares habuerint: nisi quis fuerit furore percitus, aut senectute, aut veneficio, aut morbo præpeditus, aut à muliere impulsus, aut earum rerum aliqua, quæ legibus interdictæ sunt, aut necessitate, aut vinculis circumuentus. Legem audiuistis, quæ testamenta condere non sinit, si liberi sint germani. Isti verò cum dicant hæc testatum esse patrem: se interfuisse ostendere non possunt. Est & illud considerare operæprecium, qui non asciti fuerint, sed germani sint nati, illis largiri legem: si orbi sint, vt sua legent. At pater noster à populo ascitus fuit in ciuitatem. Quare ne ea quidẽ ratione licuit ei testamẽtũ cõdere, præsertim de muliere: cũ id neque liceret legibus, & liberi essent. Considerate porrò, quare, nec si quis orbus est, condendi testamenti potestatem habeat: Si, inquit, desiret, aut ægrotet, aut venenum biberit, aut mulieri obsecutus, aut senio, aut furore, aut aliqua necessitate sit circumuentus, ei potestatem leges negant. Iam expendite, an sani hominis id testamentum videatur, quod C isti patrẽ fecisse asserunt. Neq. verò id ad aliud exẽplum conferetis, quàm ad locationem: an vobis consentaneum esse videatur, cui artis vnà nobiscum exercendæ potestatem negarit, ei vxorem suam vti dederit, & socium suorum liberûm esse passus sit? Neq; miremini, si eos cætera callidè commentos, quæ in locatione sunt, hoc fefellit. Fortassis enim in aliud nihil intenti fuerunt, nisi vt pecunia nos fraudarent, & patrem vt obæratum inscriberent. Deinde me non ita fore acutum putabant, vt in hæc accuratè inquirerem. Considerate porrò à quibus leges despondeteri mulieres iubeant, vt ex iis etiam commenticij testamenti falsum fuisse testem Stephanum intelligatis. Recita.

LEX.

Quam legitimè desponderit vxorem, vel pater, vel frater germanus, vel auus paternus: ex ea liberi germani sunto. Quòd si nemo horum fuerit: si orba est, is cuius est autoritas, eam habeat: si non fuerit, in eius cui se permiserit, potestate esto. Hæc lex, quibus autoritatẽ tribuat, audiuistis. Horũ verò neminẽ matri autorẽ fuisse: ipsi mihi aduersarij testimoniũ dixerũt. Nã si fuissẽt, exhibuissẽt. An verò falsos testes ab eis creditis subornatos, & testamẽta nõ facta: fratrẽ autẽ, (Autoritas sponsaliũ.)

aut auum, aut patrem, si licuisset, non fuisse producturos causa pecuniarum? Cum autem horum neminem superstitem fuisse constet: tum necesse est matrē nostram fuisse pupillā. Pupillam autem in cuius esse potestate leges iubeāt, cōsiderate. Recita legem.

LEX.

Quòd si quis è pupilla fuerit natus, vbi annum ætatis* decimumsextum compleuerit, pecunias teneat, & victum matri demetiatur. Proinde lex iubet, matrem in filiorum puberum esse potestate, eósque victum ei demetiri. Me autem constat & militasse, & triremem instruxisse vobis, cùm iste matrem meam in matrimonio haberet. Verùm vt appareat, me triremi præfectū adfuisse, patrem iam olim, cùm nuptias iste celebraret, obiisse: me ancillas ab eo postulasse ad quæstionem, iis ipsis de rebus, an eæ veręe essent, & eum prouocasse: cape mihi testimonium.

TESTIMONIVM.

Testantur se adfuisse, cum prouocaret Apollodorus Phormionem, ad quęstionem de ancillis habendam: Si negaret Phormio, se prius etiam matrem eius corrupisse, quàm Phormio asserat, se eam despōsam à Pasione duxisse. Hac autem ab Apollodoro prouocatione facta, noluit Phormio ancillas dare in quæstionem. Iam legem his de rebus latā legito, quæ sic habet: disceptationem fieri oportere de puellis pupillis omnibus, tam ciuibus quàm peregrinis, ac de ciuibus actionem dare oportere prætorem, & curare: de inquilinis autem Belliducē. ac sine disceptatione nō licere vel hæreditatē habere, vel pupillā.

LEX.

* Sortitio autem fiat de hæreditatibus & pupillis, singulis mensibus, excepto Maio. ea verò de qua disceptatio facta non est, hereditas ne teneatur. Proinde ipsum, si ritè agere voluisset, agere in pupillam debuit, siue ex testamento id ei conueniebat, siue ratione propinquitatis: Si tanquam pro ciue, apud prętorem: si vt pro peregrina, apud Belliducem: ac tum, si quid æqui dicere potuisset: cōsētiētibus vobis, qui sortitò pro tribunali sedebatis, autoritate legū & iudicū obtinere, & nō ipsum sibi priuatas leges statuentē, agere quicquid libuisset. Considerate hāc quoq; legē, quæ iubet testamētū, quod pater superstitib. germanis liberis fecerit, si filij ante pubertatē decesserint, ratum esse.

LEX.

Quicquid pater ingenuis filiis superstitibus, testamento iusserit, si obierint filij, priusquam biennium puberes fuerint, testamentum patris ratum esto. Proinde dum illi viuunt, irritum est testamentum, quod patrem isti reliquisse dicunt: & contra omnes leges Stephanus falsò testatus est, id exemplum esse testamenti Pasionis. Vnde n. tu nosti, & vbi adfuisti patri testamentum faciēti? Te quidem corruptorem testamentorum esse apparet, qui & falsa cupidè testeris, & vera testimonia suffureris, & iudicibus imponas, & per conspirationem litigantibus astipuleris. Leges autem & harum rerum dant publicas actiones. Recita mihi legem.

Insectatio Stephani, & Phormionis.

LEX.

Si quis conspirauerit, aut adiutor fuerit corrūpēdæ Heliææ, aut alterius alicuius iudicij Athenis, ad corruptelā pecunia siue data, siue accepta, aut cœtū congregarit ad popularis status euersionem, aut aduocationis causa in iudiciis vel priuatis vel publicis pecuniā acceperit: earū rerū actio detur apud Sexuiros.

A ἢ πάππον, ἢ πατέρα οὐκ ἄν, εἴπερ ἦν δυνατόν, ἕνεκα χρημάτων; ὁπότε τοίνυν μηδεὶς φαίνεται ζῶν τούτων, ἀνάγκη ἐπίκληρον τὴν μητέρα ἡμῶν εἶναι. τῆς τοίνυν ἐπικλήρου σκοπεῖτε τίνας κελεύουσιν οἱ νόμοι κυρίους εἶναι. λέγε τὸν νόμον.

Νόμος.

Καὶ ἐὰν ἐξ ἐπικλήρου τις γένηται, καὶ ἅμα ἡβήσῃ ἐπὶ δίετες, κρατεῖν τῶν χρημάτων, τὸν δὲ σῖτον μετρεῖν τῇ μητρί. Οὐκοῦν ὁ μὲν νόμος κελεύει τοὺς παῖδας ἡβήσαντας κυρίους τῆς μητρὸς εἶναι, τὸν δὲ σῖτον μετρεῖν τῇ μητρί· ἐγὼ δὲ φαίνομαι στρατευόμενος καὶ τριηραρχῶν ὑμῖν, ὅτε οὗτος συνῴκησε τῇ μητρί. ἀλλὰ μὴν ὅτι ἐγὼ μὲν ἀπεδήμουν τριηραρχῶν, τετελευτήκει δὲ ὁ πατὴρ πάλαι, ὅτε οὗτος ἔγημε, τὰς δὲ θεραπαίνας αὐτὸν ἐξῄτουν, καὶ ἠξίουν περὶ αὐτοῦ τούτου βασανίζεσθαι αὐτάς, εἰ ταῦτ' ἀληθῆ ἐστί. καὶ ὃν προὐκαλούμην, λάβε μοι τὴν μαρ-

B τυρίαν.

Μαρτυρία.

Μαρτυροῦσι παρεῖναι, ὅτε προὐκαλεῖτο Ἀπολλόδωρος Φορμίωνα, ὅτε ἠξίου παραδοῦναι Ἀπολλόδωρος Φορμίωνα τὰς θεραπαίνας εἰς βάσανον, εἰ μή φησι Φορμίων καὶ πρότερον διεφθαρκέναι τὴν μητέρα τὴν ἐμήν, πρὶν οὗ ἀποφαίνει Φορμίων γῆμαι, ἐγγυησάμενος αὐτὴν παρὰ Πασίωνος. Ταῦτα δὲ προκαλουμένου Ἀπολλοδώρου οὐκ ἠθέλησε Φορμίων παραδοῦναι τὰς θεραπαίνας. τὸν τοίνυν νόμον ἐπὶ τούτοις ἀνάγνωθι, ὃς κελεύει, ἐπιδικασίαν εἶναι τῶν ἐπικλήρων ἁπασῶν, καὶ ξένων καὶ ἀστῶν. καὶ περὶ μὲν τῶν * πολιτῶν τὸν ἄρχοντα εἰσάγειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, περὶ δὲ τῶν μετοίκων τὸν πολέμαρχον· καὶ ἀνεπίδικον μὴ ἐξεῖναι ἔχειν, μήτε κλῆρον μήτε ἐπίκληρον.

Νόμος.

* Κληροῦν δὲ τὸν κλῆρον καὶ ἐπικλήρων, ὅσοι εἰσὶ μῆνες, πλὴν τοῦ σκιροφοριῶνος *, ἐπίδικον δὲ κλῆρον μὴ ἔ-

C χειν. οὐκοῦν αὐτὸν εἴπερ ἐβούλετο ὀρθῶς διαπράττεσθαι, λαχεῖν ἔδει τῆς ἐπικλήρου, εἴτε κατὰ δόσιν αὐτῷ προσήκει, εἴτε κατὰ γένος. εἰ μὲν ὡς ὑπὲρ ἀστῆς, πρὸς τὸν ἄρχοντα· εἰ δὲ ὡς ὑπὲρ ξένης, πρὸς τὸν πολέμαρχον. καὶ τότε εἴπερ τι λέγειν εἶχε δίκαιον, πείσαντα μὲν τοὺς λαχόντας, μετὰ τῶν νόμων καὶ τῆς ψήφου κύριον εἶναι· καὶ μὴ αὐτὸν αὑτῷ νόμους ἰδίους θέμενον, διαπράξασθαι ἃ ἐβούλετο. σκέψασθε δὲ καὶ τονδὶ τὸν νόμον, ὃς κελεύει, τὴν διαθήκην, ἣν ἂν παίδων ὄντων γνησίων ὁ πατὴρ διάθηται, ἐὰν ἀποθάνωσιν οἱ παῖδες πρὶν ἡβῆσαι, κυρίαν εἶναι.

Νόμος.

Ὅ,τι ἂν γνησίων ὄντων υἱῶν ὁ πατὴρ διάθηται, ἐὰν ἀποθάνωσιν οἱ υἱεῖς πρὶν ἐπὶ διετὲς ἡβᾶν, τὴν τοῦ πατρὸς διαθήκην κυρίαν εἶναι. Οὐκοῦν ὁπότε ζῶσιν, ἄκυρος μὲν ἡ διαθήκη ἐστίν, ἥν φασιν οὗτοι τὸν πατέρα καταλιπεῖν. παρὰ πάντας δὲ τοὺς νόμους μεμαρτύρηκε Στέφανος οὑτοσὶ τὰ ψευδῆ, ὡς ἀντίγραφά ἐστι τῆς διαθήκης τῆς Πασίωνος. πῶς γὰρ σὺ οἶσθα; καὶ ποῦ παραγενόμενος διατιθεμένῳ τῷ πατρί; κακοτεχνῶν δὲ φαίνῃ περὶ τὰς διαθήκας, τὰ ψευδῆ μὲν αὐτὸς μαρτυρῶν ἑτοίμως, κλέπτων δὲ τὰς ἀληθεῖς μαρτυρίας, ἐξαπατᾷ δὲ τοὺς δικαστάς, συνιστάμενος δ' ἐπὶ ταῖς δίκαις. οἱ δὲ νόμοι καὶ περὶ τῶν τοιούτων γραφὴν πεποιήκασι. καί μοι ἀνάγνωθι τὸν νόμον.

Νόμος.

Ἐάν τις συνίστηται, ἢ συνδεκάζῃ τὴν ἡλιαίαν, ἢ τῶν δικαστηρίων τι τῶν Ἀθήνησιν, ἢ τὴν βουλήν, ἐπὶ δωροδοκίᾳ χρήματα διδοὺς ἢ * δεχόμενος, ἢ ἑταιρείαν συνίστῃ ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου, ἢ συνήγορος ὢν λαμβάνῃ τὰ χρήματα ἐπὶ ταῖς δίκαις ταῖς ἰδίαις ἢ δημοσίαις, τούτων εἶναι τὰς γραφὰς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας.

Ηδίας

A Ἡδέως ἂν τοίνυν ὑμᾶς ἐροίμην ἐπὶ τούτοις ἅπασι κατὰ ποίους νόμους ὀμωμοκότες δικάζετε; πότερα κατὰ τοὺς τῆς πόλεως, ἢ καθ' οὓς Φορμίων αὑτῷ νομοθετεῖ; ἐγὼ μὲν τοίνυν τούτους παρέχομαι ὑμῖν, καὶ ἐξελέγχω αὐτοὺς ἀμφοτέρους παραβεβηκότας. Φορμίωνα μὲν ἐξ ἀρχῆς ἀδικήσαντα ἡμᾶς, καὶ ἀποστερήσαντα τὰ χρήματα, ἃ ὁ πατὴρ ἡμῖν κατέλιπε, καὶ ἐμίσθωσε τούτῳ μετὰ τῆς τραπέζης, καὶ τοῦ ἐργαστηρίου. Στέφανον δὲ τουτονὶ τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκότα καὶ παρὰ τὸν νόμον. ἄξιον τοίνυν, ὦ ἄνδρες δικασταί, καὶ τόδε ἐνθυμηθῆναι, ὅτι διαθήκας οὐδεὶς πώποτε ἀντίγραφα ἐποιήσατο. ἀλλὰ συγγραφῶν μέν, ἵνα εἰδῶσι καὶ μὴ παραβαίνωσι. διαθηκῶν δὲ οὔ. τούτου γὰρ ἕνεκα καταλείπουσιν οἱ διατιθέμενοι, ἵνα μηδεὶς εἰδῇ ἃ διατέθενται. πῶς τοίνυν ὑμεῖς ἴστε ὅτι ἀντίγραφά ἐστι τῶν διαθηκῶν τῶν Πασίωνος, τὰ ἐν τῷ γραμματείῳ γεγραμμένα; δέομαι δ' ὑμῶν ἁπάντων, ὦ ἄνδρες δικασταί, καὶ ἱκετεύω, βοηθῆσαι μὲν ἐμοί, τιμωρήσασθαι δὲ τοὺς ἑτοίμως οὕτω τὰ ψευδῆ μαρτυροῦντας, ὑπέρ τε ὑμῶν αὐτῶν, B καὶ ἐμοῦ, καὶ τοῦ δικαίου, καὶ τῶν νόμων.

Perquàm igitur è vobis quærere velim de hisce omnibus, nunquid ciuitatis de legibus, an verò iis quas ipse Phormio sibi tulit, iurati ius dicatis? Ego quidē has vobis exhibeo, & ostendo eas ab vtroque esse violatas: & Phormionem ab initio nobis fecisse iniuriā, & pecunia fraudasse, quam nobis pater reliquit, & illi locauit cum mensa & officina: Stephanum autē falsa esse testatum, & contra legem. Illud præterea, Iudices, considerare est operæpretium, neminem vnquam testamenti exemplum fecisse. In syngraphis quidem id fieri solet, ne per ignorationem in eas peccent: testamentorum alia ratio est. Eam enim ob rem ea testatores relinquunt, vt nemo norit, quidnam constituerint. Quo pacto igitur vos scitis exemplum esse testamenti Pasionis, ea quæ in tabulis scripta fuerunt? Oro autem vos omnes, Iudices, & obtestor, vt & me iuuetis: & eos qui ita cupide falsa testificantur, puniatis, tum vestra ipsorum, tum mea, tum iustitiæ: tum legum causa.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΠΑΝΤΑΙΝΕΤΟΝ ΠΑΡΑΓΡΑΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ.

Πανταίνετος παρὰ Τηλεμάχου τινὸς ἐργαστήριον ἐν Μαρωνείᾳ μεταλλικόν (τόπος δέ ἐστι τῆς Ἀττικῆς) καὶ μετὰ τοῦ ἐργαστηρίου τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν οἰκέτας ὠνούμενος, δανείζεται παρὰ μὲν Μνησικλέους τάλαντον, παρὰ δὲ Φιλέου καὶ Πλείστορος πέντε καὶ τετταράκοντα μνᾶς, καὶ ἦν ὠνητὴς ἐγγεγραμμένος ὁ Μνησικλῆς, καὶ τὰς ὠνὰς εἶχεν αὐτός. ὕστερον δὲ ἀπαιτούμενος τὸ ἀργύριον ὁ Πανταίνετος, δευτέρους λαμβάνει δανειστάς, τόν τε παραγραφόμενον νῦν Νικόβουλον, καὶ Εὔεργόν τινα· καὶ τούτοις ὑποθήκην δίδωσι τὸ ἐργαστήριον, καὶ τὰ ἀνδράποδα. γραμματεῖον δὲ οὐχ ὑποθήκης, ἀλλὰ πράσεως γράφεται. καὶ γίνεται πρατὴρ καὶ βεβαιωτὴς τοῖς δευτέροις δανεισταῖς ὁ πρότερος δεδανεικὼς ὁ Μνησικλῆς, ὁ τὰς ὠνὰς ἔχων. καὶ μισθοῦσι τῷ Πανταινέτῳ τά τε ἀνδράποδα καὶ τὸ ἐργαστήριον Εὔεργος καὶ ὁ Νικόβουλος, ὡς δεσπόται C δῆθεν γεγονότες αὐτοῦ. τοσούτου δὲ μισθοῦσιν, ὅσον τὸ δάνειον τόκον ἐποίει. ἐδεδανείκεσαν μὲν γὰρ ἑκατὸν πέντε μνᾶς. εἶδος δὲ κατὰ μνᾶν τόκον ἦν δραχμήν. ἑκατὸν οὖν καὶ πέντε δραχμὰς λαμβάνειν συνέθεντο. καὶ ἦν τοῦτο τῷ μὲν ἔργῳ, τόκος, τῷ δὲ ὀνόματι, μίσθωσις. τούτων πραχθέντων ὁ μὲν Νικόβουλος ἀπεδήμησε. παρὰ δὲ τὴν ἀπουσίαν τὴν ἐκείνου Ἀθήνησι τάδε γίγνεται. ὁ Εὔεργος ὁ κοινωνὸς τοῦ δανεισμοῦ αἰτιώμενος τὸν Πανταίνετον ὡς οὐδὲν τῶν συγκειμένων ἐθέλοντα ποιεῖν, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ ἐργαστήριον * κατεῖχεν αὐτό. καὶ δὴ ἀργύριον φυλάξας ἐκ τῶν μετάλλων Πανταινέτῳ κομιζόμενον, ὅπερ ἔμελλεν εἰς τὸ δημόσιον καταβάλλειν, ἀφείλετο τὸν κομίζοντα οἰκέτην βίᾳ. πλὴν καὶ διπλῆν εἰς τὸ δημόσιον κατέβαλε, ὡς ἔφη, τὴν καταβολήν, ὁ Πανταίνετος, τῆς προσηκούσης προθεσμίας, δι' Εὔεργον ἐκπεσών. ἐπὶ τούτοις καὶ δίκην ἔλαχε τῷ Εὐέργῳ βλάβης, καὶ εἷλεν αὐτόν. ὡς δὲ ἐπανῆκε καὶ ὁ Νικόβουλος ἐκ τῆς ἀποδημίας, καὶ δανεισταὶ πολλοί τινες ἀνεφαίνοντο τοῦ Πανταινέτου, πρότερον ἀγνοούμενοι, λόγων πολλῶν λεγομένων, πέρας συνέβησαν, ὥστε Νικόβουλον μὲν καὶ Εὔεργον ἀπολαμβάνοντας ἑκατὸν καὶ πέντε μνᾶς ἀποστῆναι τοῦ ἐργαστηρίου, καὶ τῶν ἀνδραπόδων. ταῦτα δὲ τοὺς * ἑτέρους δανειστὰς ὠνεῖσθαι. πάλιν δὲ οὐκ ἐθελόντων τῶν δανειστῶν ὠνεῖσθαι τὰ κτήματα, εἰ μὴ πρατῆρες αὐτοὶ καὶ βεβαιωταὶ γίγνοιντο Νικόβουλος καὶ Εὔεργος. πείθεται ὁ Νικόβουλος καὶ ὑπ' αὐτοῦ Πανταινέτου, κατὰ φησί, ἀξιούμενος. οὐ πρότερον δὲ ἀνεδέξατο, πρὶν τὸν Πανταίνετον ἄφεσιν αὐτῷ πάντων ἐγκλημάτων δοῦναι· ὁ δὲ Πανταίνετος ἔδωκε μὲν τὴν ἄφεσιν, καὶ πραθέντα τὰ κτήματα, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τούτῳ τὴν αὐτήν, ἥνπερ Εὐέργῳ, δίκην εἰσάγει μεταλλικὴν ἐπιγράψας τὴν δίκην, ὡς δὴ τῶν τε τὰ μέταλλα ἐργαζομένων εἷς ὤν, καὶ περὶ μέταλλον ἠδικημένος. ἐγκαλεῖ δὲ τῷ Νικοβούλῳ καὶ περὶ τῆς τῶν χρημάτων ἀφαιρέσεως, τῶν ὑπὸ τοῦ οἰκέτου νομιζομένων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἐργαστηρίου, καὶ τῶν ἀνδραπόδων πράσεως, παρὰ τὰς συνθήκας γεγενημένης, καὶ μέντοι καὶ περὶ ἑτέρων τινῶν· ὁ δὲ Νικόβουλος παραγράφεται τὸν ἀγῶνα, καθ' ἕνα μὲν ἐκεῖνον νόμον τὸν κελεύοντα, περὶ ὧν ἂν ἄφεσις καὶ ἀπαλλαγὴ γένηται, περὶ τούτων μηκέτι ἐξεῖναι δικάζεσθαι· καθ' ἕτερον δὲ ἐκεῖνον, ὃς διαρρήδην καὶ σαφῶς ὁρίζει,

ARGVMENTVM EXCEPTIOnis aduersus Pantænetum.

Cvm Pantænetus à Telemacho quodam officinam in Maronea metallicam (est autem is Atticæ locus) & cum officina triginta seruos emeret: mutuatur a Mnesicle talentum, a Philero & Plistore quinque & quadraginta minas: atque emptor inscribitur Mnesicles, emptionémque ipse habet. Pòst, cum argentum reposceretur: Pantænetus secundos sumit creditores, tum cum qui hanc exceptionem nunc opponit, Nicobulum tum Euergum quendam: hisque oppignerat & officinam & mancipia: tabulásque non oppignerationis, sed venditionis conficit: fitque venditor & confirmator secundis creditoribus, prior creditor Mnesicles, qui emptionem habebat. Locant igitur Pantæneto mancipia, & officinam, Euergus ac Nicobulus, nimirum vt domini eius facti. tanti autem locant, quantum vsuræ credita pecunia pariebat. Cum enim centum quinque minas mutuassent: debebat vsura in minam esse drachma. Conuenerat igitur inter eos, vt centum & quinque drachmas acciperent: & fuit hæc reipsa vsura, verbo locatio. His actis, Nicobulus peregrè abit, per cuius absentiam hæc fiunt Athenis. Euergus creditæ pecuniæ socius, Pantænetum pactis & conuentis non stare conquerens, aggreditur officinam & occupat: atque etiam obseruato argento, quod è fodinis Pantæneto afferebatur, quódque is in publicum collaturus erat, famulo id ferenti vi eripit. Quamobrem etiam duplicem in publicum, vt asserebat, pecuniæ numerum contulit Pantænetus, impeditus ab Euergo, quò minus ad præfinitam diem solueret: & actione in Euergum dati damni instituta vincit. Vt verò & Nicobulus peregrè domum redit, multique Pantæneti creditores prius ignorati existunt: multis verbis factis, conuenēre tandem, vt Nicobulus & Euergus, receptis centum & quinque minis, officina & mancipiis cederent, eáque alteri creditores emerent. Rursus autem nolentibus creditoribus emere possessiones, nisi venditores atque autores Nicobulus & Euergus ipsi fierent: paret Nicobulus, ipso etiam, vt ait, Pantæneto petente. Sed non prius id pollicitus est, quàm à Pantæneto esset omni periculo liberatus. Pantænetus periculo cum liberat, possessiones venduntur. sed nihilominus, eandem huic quam & Euergo litem mouet, actione metallica inscripta: vt qui & ex iis vnus esset, qui metalla exercerent, & in metallis esset læsus. Atque etiam Nicobulum & de ereptione pecuniæ, quam seruus tulisset, & de officinæ mancipiorúmque venditione contra pacta & conuenta facta, atque adeò de aliis quibusdam accusat. Nicobulus aūt præscriptione vtitur, lege illa nitēs, quæ vetat, amplius earū rerū agere, quæ actę & transactæ sint: altera, quæ verbis apertis & perspicuis definit,